

การสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย
และเมืองหลวงพระบาง สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว
The Building of Cultural Tourism Networks between
Chiang Khan District, Loei Province, Thailand and
Luang Prabang City, Lao PDR

¹จิริกิตต์ภณ พิริยสุวัฒน์ ²พระราชปรีชามณี,
³พระธนากร สนมมโน, ⁴อาทิตย์ วรรณะ
¹Jirakitpon Phiriyasuvat ²Phraratprichamuni,
³Phratanakorn Santamano, and ⁴Arthit Wanna

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย
Mahaculalongkornrajavidyalaya University, Thailand

¹Phiriyasuvat.62471@gmail.com ²poori-ya@hotmail.com

Received February 19, 2020; Revised March 2, 2020; Accepted May 14, 2020

บทคัดย่อ

ผลการศึกษาในภาพรวมพบว่า คือ 1) ศักยภาพการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลยและเมืองหลวงพระบางสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว พระพุทธศาสนา เป็นสถาบันทางสังคมที่สำคัญซึ่งมีอิทธิพลในการกำหนดความเชื่อ ค่านิยมและพฤติกรรมอันเป็นแบบวิถีชีวิต คุณค่าเชิงวัฒนธรรม คุณค่าทางศิลปวัฒนธรรม ความเป็นเอกลักษณ์ด้านวิถีชีวิต ภูมิปัญญาและองค์ความรู้มีเอกลักษณ์ระดับภูมิภาค สืบเนื่องจาก ประเพณี วัฒนธรรมมีความผูกพันต่อท้องถิ่นและมีความสัมพันธ์กับชุมชนสูง เกิดความงดงามทางด้านศิลปวัฒนธรรมของแหล่งท่องเที่ยวสามารถสร้างความประทับใจ เป็นสิ่งดึงดูดใจต่อนักท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม 2) กระบวนการส่งเสริมการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม พระพุทธศาสนา มีอิทธิพลกับการเสริมสร้างเครือข่ายระหว่างองค์กรทั้ง 2 ประเทศ ที่ทำงานพื้พื้ซึ่งกัน ส่งผลให้สมาชิกของเครือข่ายเกิดความรู้สึกร่วมกันในการดำเนินกิจกรรมร่วมกันแก้ปัญหา คือ ความสัมพันธ์อันดีเพื่อนไว้วางใจกัน เช่น เครือข่ายภาครัฐ, ธุรกิจเอกชน, ภาค

ประชาชน/เครือข่ายการส่งเสริมการลงทุน และการท่องเที่ยว/เครือข่ายการศึกษา, พระพุทธศาสนา/และเครือข่ายออนไลน์ 3) พัฒนาการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย และเมืองหลวงพระบางสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว สื่อออนไลน์ เป็นเครือข่ายที่มีประสิทธิภาพส่งผลให้การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เข้าถึงนักท่องเที่ยว ในการเข้าถึงข้อมูลรวมถึงการทำธุรกรรมแบบออนไลน์ เช่น ข้อมูลแหล่งท่องเที่ยว การจองตั๋ว เครื่องบิน จองตั๋วรถโดยสาร การจองที่พัก บริการรถเช่า โดยสามารถชำระเงินผ่านระบบออนไลน์ได้ทันที มีความสะดวก รวดเร็ว ประหยัด และง่ายสำหรับนักท่องเที่ยว รวมทั้งสื่อทางทีวี และภาพยนตร์ ที่ช่วยประชาสัมพันธ์ทำให้เกิดกระแสการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

คำสำคัญ: การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม/ ศักยภาพการสร้างเครือข่าย/กระบวนการส่งเสริม

ABSTRACT

The study found that: 1) For the potentials of creating cultural tourism networks between Chiang Khan District, Loei Province and the capital city of Luang Prabang, Lao PDR, Buddhism is an important social institution which has influences on determining beliefs, values and behaviors that are ways of life, cultural value, artistic value, wisdom, and knowledge. The regional identity is inherited from high traditional and cultural ties with the locality and community. This creates cultural and artistic beauty of the tourist attractions that impress and attract the cultural tourists. 2) For the process of promoting the building of a cultural tourism network, Buddhism has influences on enhancing the network between the organizations of the two countries that mutually rely on each other. As a result, members of the network feel bonded in carrying out joint activities and solving the problem i.e. mutual trust of friendship among: networks of government, private businesses and public sector; networks of investment and tourism promotion; networks of education and Buddhism; and online networks. 3) For the development of building cultural tourism networks between Chiang Khan District, Loei Province and Luang Prabang, Lao PDR, online media are powerful networks resulting in cultural tourism. They reach the tourists in getting access to information including online transactions such as tourist attraction information, booking flight tickets or bus tickets, accommodation reservations, car rental services and the transactions can be paid online straight away. These online transactions are convenient, fast, economical and easy for tourists. Televisions and films are also the media that help promoting the trend of cultural tourism.

Keywords: Cultural Tourism / Network Building Potentials / Enhancement Process

บทนำ

แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติฉบับที่ 2 (พ.ศ.2560-2564) ที่กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬาจะเสนอต่อคณะกรรมการนโยบายท่องเที่ยวแห่งชาติ หรือ ท.ท.ช. พิจารณาในวันที่ 11 สิงหาคม 2559 เพื่อนำเข้าสู่ ครม. ในขั้นตอนต่อไป แผนนี้ไม่เพียงแต่เป็นแผนแม่บทขับเคลื่อนการท่องเที่ยวในช่วง 5 ปีนี้เท่านั้น แต่ยังเป็นแผนที่ปูทางการพัฒนาระยะยาว 20 ปี ตามกรอบยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ.2560-2579) ด้วย ภายใต้สถานการณ์การเปลี่ยนแปลงที่จะมีผลต่อทิศทางการพัฒนาประเทศในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 สะท้อนให้เห็นว่าประเทศไทยยังต้องเผชิญกระแสการเปลี่ยนแปลงทั้งภายในและภายนอกประเทศที่ผันผวน ซับซ้อนและคาดการณ์ผลกระทบได้ยาก แม้ว่าในภาพรวมสังคมไทยมีภูมิคุ้มกันเพิ่มขึ้น และมีภูมิคุ้มกันที่แข็งแกร่งแตกต่างกันไปในระดับปัจเจก ครอบครัว ชุมชน และสังคม แต่ก็ยังไม่เพียงพอที่จะรองรับสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงในอนาคตได้อย่างมีประสิทธิภาพ ส่งผลให้ประเทศต้องเผชิญกับความเสี่ยงในหลายมิติ โดยเฉพาะความเสี่ยงจากการบริหารภาครัฐที่อ่อนแอ โครงสร้างเศรษฐกิจที่ไม่สามารถรองรับการเติบโตอย่างยั่งยืน ทั้งความเสี่ยงจากความเสื่อมถอยของค่านิยมที่ดีงามในสังคมไทย ความเสื่อมโทรมของฐานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และความเสี่ยงด้านความมั่นคงของประเทศ เพื่อให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงในโลกปัจจุบัน พัฒนาคุณค่าทางศาสนาคุณธรรม จริยธรรม ศิลปวัฒนธรรมและเอกลักษณ์ที่หลากหลายพัฒนาระบบการสื่อสารองค์ความรู้ สามารถนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐานการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม และการสืบสานวัฒนธรรม ประเพณีชุมชน และท้องถิ่นทั้งการดำรงชีวิตประจำวัน ด้วยเหตุนี้แนวคิดเรื่องการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เพื่อแสดงให้เห็นกรอบการทำงานระหว่างภาครัฐและองค์กรเอกชน ตลอดจนกลุ่มประกอบการต่างๆ และภาคประชาชน เพื่อการใช้ชีวิตและความสัมพันธ์กัน มุ่งไปในทิศทางการร่วมมือกันในประชาคมอาเซียน

ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาเรื่อง “การสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย และเมืองหลวงพระบาง สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว” ทั้งนี้เพื่อหาแนวทางการสร้างเสริมเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เพื่อศึกษาโอกาสและความร่วมมือในกลุ่มประเทศอาเซียน

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. ศึกษาวิเคราะห์ศักยภาพการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย และเมืองหลวงพระบาง สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว
2. ศึกษากระบวนการส่งเสริมการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
3. สังเคราะห์/พัฒนาการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย และเมืองหลวงพระบาง สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ ประกอบด้วยการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action research) และการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) เพื่อประมวลองค์ความรู้ ศึกษาแนวคิด การสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย และเมืองหลวงพระบาง สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว โดยแบ่งวิธีดำเนินการวิจัยออกเป็น 3 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 การศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง โดยศึกษาจากเอกสารปฐมภูมิและทุติยภูมิที่เกี่ยวข้องหลักการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เพื่อกำหนดแนวคำถามและเป็นการวิจัยภาคสนาม (field research) ซึ่งดำเนินการในลักษณะจัดเก็บข้อมูลประชาชนในเขต อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย การกำหนดขนาดตัวอย่าง โดยคำนวณจากสูตร Taro Yamane ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 397 คน ใช้วิธีสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple Random Sampling) คือ อำเภอเมืองเชียงคาน จังหวัดเลย

ระยะที่ 2 สัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (key informants) ในพื้นที่จังหวัดเลย และเมืองหลวงพระบาง สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

ระยะที่ 3 เป็นการนำเสนอและยืนยันแนวทางการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ด้วยการวิเคราะห์ข้อมูล จากระยะที่ 1 และ ระยะที่ 2 ในลักษณะการถอดบทเรียน (lesson learned) และยืนยันแนวทางโดยการสนทนากลุ่ม (Focus group discussion) ของผู้รู้ (keys persons) ในจังหวัดเลยและเมืองหลวงพระบาง สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ รวมทั้งสิ้นจำนวน 56 รูป/คน ขอบเขตการวิจัยแยกเป็นดังนี้

1. ขอบเขตด้านประชากร

งานวิจัยเรื่อง“การสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย และเมืองหลวงพระบาง สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว”มีกลุ่มเป้าหมาย 2 กลุ่ม คือ

1.1 กลุ่มประชากรเป้าหมายที่ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) และการสนทนากลุ่ม (focus group)กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Information) รวมทั้งสิ้นจำนวน 56 รูป/คน

1.2 กลุ่มประชากรที่ใช้แบบสอบถาม (Questionnaires) ซึ่งดำเนินการในลักษณะจัดเก็บข้อมูลประชาชนในเขตอำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย การกำหนดขนาดตัวอย่าง โดยคำนวณจากสูตร Taro Yamane ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 397 คน ใช้วิธีสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple Random Sampling) คือ อำเภอเมืองเชียงคาน จังหวัดเลย

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา/พื้นที่

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตเนื้อหาโดยบูรณาการจากแนวความคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการสร้างเครือข่าย แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับแนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับเส้นทางศึกษาศาสนาศิลปะและวัฒนธรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้มีขอบเขตด้านพื้นที่ ดังนี้ได้แก่ อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลยและเมืองหลวงพระบาง สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

จากการตั้งประเด็นหลักในการศึกษาแนวคิด การสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เพื่อสร้างมูลค่าเชิงเศรษฐกิจและกระบวนการส่งเสริมการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนต่อไป

3.1 เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์ (In-dept Interview) โดยมีลักษณะแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง เพื่อสัมภาษณ์ผู้รู้กลุ่มตัวแทน

3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณ ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างเครื่องมือ เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลตามขั้นตอน

4.การเก็บรวบรวมข้อมูล

คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัย เนื่องจากประเด็นเรื่องการสร้างเมืองศิลปะเชิงสร้างสรรค์ในสังคมไทยยังไม่ปรากฏงานวิจัยที่ชัดเจน อีกทั้งข้อมูลเรื่องดังกล่าวมีอยู่กระจัดกระจายทั่วไป และมิได้ถูกเก็บรวบรวมเอาไว้อย่างเป็นระบบ ดังนั้น จึงต้องลงสำรวจข้อมูลในพื้นที่เบื้องต้นเพื่อแสวงหาข้อมูลที่จะเป็นต่อการกำหนดเป็นประเด็นคำถามสัมภาษณ์

ผู้วิจัยแบ่งการเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัยออกเป็น 3 ระยะ ระยะที่ 1 เป็นการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย 2 แห่งก่อน พร้อมทั้งสำรวจพื้นที่ทางกายภาพซึ่งในระยะนี้ใช้เวลา 2 เดือน (เนื่องจากเมื่อเวลาเลื่อนนัดของกลุ่มเป้าหมาย) วัตถุประสงค์ในการเก็บข้อมูลวิจัยระยะนี้เพื่อศึกษาแนวคิดของกลุ่มเป้าหมายที่เกี่ยวข้องกับการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมควรเป็นอย่างไร

ระยะที่ 1 การศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง โดยศึกษาจากเอกสารปฐมภูมิและทุติยภูมิที่เกี่ยวข้องหลักการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เพื่อกำหนดแนวคำถาม และสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (key informants) ในพื้นที่ จังหวัดเลย และเมืองหลวงพระบาง สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

ระยะที่ 2 เป็นการวิจัยภาคสนาม (field research) ซึ่งดำเนินการในลักษณะจัดเก็บข้อมูลประชาชนในเขตอำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย การกำหนดขนาดตัวอย่าง โดยคำนวณจากสูตร Taro Yamane ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 397 คน ใช้วิธีสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple Random Sampling) คือ อำเภอเมืองเชียงคาน จังหวัดเลย

ระยะที่ 3 เป็นการนำเสนอและยืนยันแนวทางการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ด้วยการวิเคราะห์ข้อมูลจากระยะ ที่ 1 และ ระยะที่ 2 ในลักษณะการถอดบทเรียน (lesson learned) และยืนยันแนวทางโดยการสนทนากลุ่ม (Focus group discussion) ของ

ผู้ทรงคุณวุฒิในจังหวัดเลยและเมืองหลวงพระบาง สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว 56 คน มาตีความเพื่อสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย

แหล่งทฤษฎีข้อมูลในแหล่งนี้มาจากหน่วยงานของรัฐบาลที่เกี่ยวข้องกับข้อมูลจากรายงานวิจัยและสถิติที่เกี่ยวข้อง สำหรับข้อมูลและรายงานที่เกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ได้มีการศึกษาเอกสาร(Documentary Research) และข้อมูลเชิงประจักษ์ การสัมภาษณ์ ซึ่งเป็นกระบวนการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยคณะผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลตามเนื้อหา(Content analysis) แล้วสรุปตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ดังนี้

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ เมื่อได้รับข้อมูลจากการสัมภาษณ์จากกลุ่มเป้าหมาย ผู้วิจัยจะนำข้อมูลจากการวิเคราะห์จากเอกสาร ประกอบกับข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (Depth Interview) ผู้วิจัยยืนยันความน่าเชื่อถือได้ของข้อมูลด้วยการให้บุคคลที่อยู่ในปรากฏการณ์ที่ศึกษาและบุคคลที่มีความรู้เกี่ยวกับเรื่องที่ทำการศึกษาตรวจสอบและรับรองความถูกต้อง โดยการอ่านข้อมูลดังกล่าว พร้อมให้ข้อคิดเห็นเพิ่มเติม ทักท้วงหรือยอมรับข้อมูลที่นำเสนอ ซึ่งการตรวจสอบความน่าเชื่อถือได้ของข้อมูลด้วยวิธีนี้ ผู้วิจัยใช้กับข้อมูลเบื้องต้นและข้อมูลที่เป็นส่วนที่ผู้วิจัยได้ตีความแล้วนำข้อมูลจากการสัมภาษณ์โดยผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Information) นำมาวิเคราะห์เชิงพรรณนาต่อไป

ผลการวิจัย

งานวิจัยชิ้นนี้ค้นพบว่า พระพุทธศาสนา เป็นสถาบันทางสังคมที่สำคัญซึ่งมีอิทธิพลในการกำหนดความเชื่อ ค่านิยม และพฤติกรรมอันเป็นแบบวิถีชีวิต คุณค่าเชิงวัฒนธรรม คุณค่าทางศิลปวัฒนธรรมความเป็นเอกลักษณ์ด้านวิถีชีวิต ภูมิปัญญาและองค์ความรู้มีเอกลักษณ์ระดับภูมิภาค สืบเนื่องจาก ประเพณี วัฒนธรรมมีความผูกพันต่อท้องถิ่น และมีความสัมพันธ์กับชุมชนสูง เกิดความงดงามทางด้านศิลปวัฒนธรรมของแหล่งท่องเที่ยวสามารถสร้างความประทับใจเป็นสิ่งดึงดูดใจต่อนักท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และเสริมสร้างการสร้างเครือข่ายระหว่างองค์กรทั้ง 2 ประเทศ ที่ทำงานพึ่งพิงซึ่งกัน และกันมากกว่าที่จะแข่งขันกัน เครือข่ายด้านประชาสังคมและชุมชนส่งผลให้สมาชิกของเครือข่ายเกิดความรู้สึกร่วมกันในการดำเนินกิจกรรมร่วมกันแก้ปัญหา คือ ความสัมพันธ์ฉันท์เพื่อนไว้อีกกัน ดังนี้

1. ศักยภาพการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย และเมืองหลวงพระบางสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

แหล่งท่องเที่ยวหลายแห่งได้ใช้มรดกทางวัฒนธรรมมาใช้เป็นทรัพยากรการท่องเที่ยว แต่ในขณะเดียวกันก็ได้รับผลกระทบจากการท่องเที่ยว ซึ่งมีนักท่องเที่ยวเข้ามาเป็นจำนวนมาก เป็นสาเหตุให้เกิดความไม่พอเพียงในด้านโครงสร้างพื้นฐาน ในบางแหล่งท่องเที่ยว สิ่ง

อำนวยความสะดวก แรงงาน ส่งผลไปถึงทำให้เกิดมลภาวะกระทบกับสิ่งแวดล้อม การอบรมให้คนในชุมชนสามารถสื่อความหมายเชิงวัฒนธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพและคุณภาพ นอกจากนี้จะส่งเสริมให้คนในชุมชนตระหนักถึงคุณค่าทางวัฒนธรรมของตนแล้วยังช่วยลดอคติด้านวัฒนธรรมอีกทั้งช่วยเพิ่มคุณค่าประสบการณ์ของนักท่องเที่ยวและการพัฒนาสื่อความหมายทางวัฒนธรรมในรูปแบบต่างๆ เช่น สื่อสิ่งพิมพ์ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ และกิจกรรมสาธิต เพื่อให้ทั้งคนในชุมชนและการจัดภูมิทัศน์ทั้งภายในและรอบๆ พื้นที่เพื่อเพิ่มคุณภาพประสบการณ์ให้นักท่องเที่ยว รวมทั้งผสมผสานการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมกับการท่องเที่ยวในรูปแบบอื่นๆ ที่สามารถพัฒนาขึ้นได้ในชุมชน เช่น การท่องเที่ยวเพื่อการทำอาหาร การท่องเที่ยวเชิงจิตวิญญาณ และการท่องเที่ยวเพื่อการศึกษา เป็นต้น

2. กระบวนการส่งเสริมการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย และเมืองหลวงพระบาง สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่เหมาะสมสามารถต่อยอดไปพัฒนาชุมชนโดยผ่านทางการพัฒนาโครงสร้างต่างๆ ขึ้นพื้นฐานสู่ชุมชน การพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชน การสร้างเสริมเอกลักษณ์ของชุมชนนำไปสู่ความภูมิใจของคนในชุมชน หากการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างไม่เหมาะสมส่งผลให้เกิดผลกระทบต่อกัน ได้แก่ ค่าครองชีพที่สูงขึ้น เช่น เมืองหลวงพระบาง สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว อัตราการเกิดอาชญากรรม การเสื่อมถอยของวัฒนธรรมถิ่น และวิถีชีวิตการดำรงชีวิตในปัจจุบัน กระบวนการส่งเสริมการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม กระบวนการวางแผน และพัฒนาเครื่องมือการพัฒนา ดังนี้ การจัดการ การเงินและการตลาดสำหรับธุรกิจขนาดเล็กและการสื่อความหมายทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม หากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกกลุ่มเข้าใจกระบวนการของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ก็จะเข้าใจแต่ละฝ่ายมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ที่จะส่งผลให้เข้าใจสาเหตุของปัญหาทำให้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ รวมไปถึงการหาแนวทางป้องกันหรือแก้ปัญหาได้อย่างยั่งยืน

3. พัฒนาการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย และเมืองหลวงพระบาง สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

การพัฒนาการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ที่สำคัญ คือ การที่คนในชุมชนมีส่วนร่วมในทุกด้าน และทุกกระบวนการของการพัฒนา ที่สำคัญหากคนในท้องถิ่นขาดข้อมูล ประสบการณ์ พร้อมทั้งทักษะที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหรือการบริหารจัดการที่เป็นระบบโดยชุมชนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน ส่งผลให้คนในชุมชนไม่สามารถมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ กำหนดปัญหา การวางแผน การบริหารจัดการ พร้อมทั้งประเมินผลได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้น การพัฒนาการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เริ่มต้นด้วยการพัฒนาคนในชุมชนโดยการอบรมเสริมสร้างองค์ความรู้และประสบการณ์ให้เป็นเครื่องมือที่สำคัญในการส่งเสริมให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในทุกๆ ด้าน ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกกลุ่มในชุมชนที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม มีความจำเป็นอย่างยั้งที่ต้องสร้างเครือข่ายความร่วมมือทาง

การตลาดทั้งสองประเทศ ทั้งจากภาครัฐและเอกชน รวมไปถึงชาวชุมชน เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมให้สอดคล้องกับความต้องการ ความสนใจและประโยชน์ของคนในท้องถิ่นนั้นๆ ความพร้อมของสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ และความต้องการของนักท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การตลาดไม่ได้ทำขึ้นเพื่อดึงดูดใจนักท่องเที่ยวเท่านั้น แต่ต้องคำนึงถึงปัจจัยผลทั้งหมดที่จะมีต่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ส่งผลให้คนในชุมชนมีความตระหนักถึงคุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรมของตน เกิดความภาคภูมิใจและใช้มรดกทางวัฒนธรรมสู่ความยั่งยืน

อภิปรายผล

ผลการศึกษาพบว่า การสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย และเมืองหลวงพระบาง สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ดังนี้

พฤติกรรมในการเดินทางมาท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย สำหรับพฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย ส่วนใหญ่ทราบการทราบข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ได้รับข่าวสารจากอินเทอร์เน็ต ร้อยละ 48.44 รองลงมาได้รับข่าวสารจากโทรทัศน์/วิทยุ ร้อยละ 31.74 ส่วนใหญ่มีจุดประสงค์ของการเดินทางมาเยี่ยมเยือน พักผ่อน/นันทนาการ ร้อยละ 84.38 รองลงมาประชุม/สัมมนา ร้อยละ 6.55 ส่วนใหญ่เดินทางมาท่องเที่ยวมากับเพื่อน ร้อยละ 38.79 สิ่งดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยว มาชุมชนบ้านไม้ริมฝั่งแม่น้ำโขง ร้อยละ 60.20 รองลงมา งานประเพณีออกพรรษา ร้อยละ 7.81 ส่วนใหญ่รู้จักสถานที่ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ชุมชนบ้านไม้ริมฝั่งแม่น้ำโขง ร้อยละ 60.45 รองลงมา แก่งคุดคู้ 18.18 และ นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ตัดสินใจเลือกท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เพราะสื่อโฆษณา/อินเทอร์เน็ต ร้อยละ 50.13 รองลงมา สื่อจากละครทีวี/ภาพยนตร์ ร้อยละ 28.21

ความเป็นเอกลักษณ์ด้านวิถีชีวิต ภูมิปัญญาและองค์ความรู้มีเอกลักษณ์ระดับภูมิภาค มีการการจัดกิจกรรมปีละครั้งและจัดต่อเนื่องกันทุกปี ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันอย่างต่อเนื่อง โดยได้รับความร่วมมือจากชุมชน สืบเนื่องจาก พระพุทธศาสนา ประเพณี วัฒนธรรมมีความผูกพันต่อท้องถิ่นและมีความสัมพันธ์กับชุมชนสูง ซึ่งความงดงามทางด้านศิลปวัฒนธรรมของแหล่งท่องเที่ยวสามารถสร้างความประทับใจ และอิมใจให้กับนักท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก ถือว่าเป็นสิ่งดึงดูดใจต่อนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยว ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ พระมหาชาญชัย โชติญาณพล เรื่อง “อัตลักษณ์วัดไทยในพระพุทธศาสนา ความคิดเห็นและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการท่องเที่ยวข้ามชาติของนักท่องเที่ยวต่างชาติ” พบว่า อัตลักษณ์วัดไทยในพระพุทธศาสนามีความสัมพันธ์ทางตรงและทางอ้อมกับความคิดเห็นและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่างชาติ ส่วนความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวต่างชาติที่มีต่อการท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนามีความสัมพันธ์ทางตรงกับความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่างชาติและความ

คิดเห็นของนักท่องเที่ยวต่างชาติต่อการท่องเที่ยวที่มีความสัมพันธ์ทางตรงกับการท่องเที่ยวซ้ำของนักท่องเที่ยวต่างชาติในเชิงบวก (พระมหาชาญชัย โชติญาณพล, 2559)

กระบวนการการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสร้างเสริม และฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ได้มีกระบวนการดูแลรักษาและเสริมสร้างสภาพแวดล้อม และสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวเป็นอย่างดีได้มีกระบวนการด้านการใช้ประโยชน์พื้นที่อย่างเป็นระบบ เพื่อให้เพียงพอต่อจำนวนนักท่องเที่ยวที่มีจำนวนเพิ่มขึ้น นอกจากนี้ยังได้มีนโยบายจัดเก็บข้อมูลให้เป็นระบบมากขึ้น โดยมีการจัดเก็บข้อมูลและได้มีการแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างกันทั้ง 2 ประเทศ ทั้งในระดับรัฐบาลและภาคเอกชน ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของพระมหาสุทิพย์ อาภากรโรและสายชล ปัญญชิต (2556) ได้ศึกษา“รูปแบบของเครือข่ายการเรียนรู้ทางสังคมในการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนา”ผลศึกษากระบวนการเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ พบว่า เครือข่ายการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นภายในวัดทั้ง 4 วัดนั้นเป็นการดำเนินกิจกรรมและการขยายเครือข่ายทางสังคมที่มาจากการเรียนรู้ภายในที่มีความมุ่งมั่นในการที่จะพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยว การอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม การศึกษา การพัฒนาสังคมและที่สำคัญ คือ การปฏิบัติธรรมและการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเพื่อให้เกิดความร่วมมือต่อกัน โดยมีการพัฒนาเครือข่ายในระดับต่างๆ

พัฒนาการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การจัดการด้านการบริการ และสาธารณูปโภคแก่นักท่องเที่ยว โดยการเชื่อมโยงระหว่างภาครัฐ และเอกชน ทั้ง 2 ประเทศ เพื่อความร่วมมือเพื่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน และร่วมมือในการพัฒนาการให้บริการแก่นักท่องเที่ยว ตั้งแต่ขั้นพื้นฐาน ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน มีการจัดระบบดูแลความปลอดภัย สิ่งอำนวยความสะดวก เช่น ที่พัก ร้านอาหาร ให้เพียงพอแก่นักท่องเที่ยว ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของสมิคร ณะเกิงสุข (2545) ได้ศึกษาเกี่ยวกับสภาพปัญหาและแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติทางทะเล เกาะเสม็ด ตำบลเพ อำเภอเมือง จังหวัดระยอง ผลการศึกษาพบว่า หน่วยงานของรัฐองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และผู้ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวยังขาดการประสานและขาดประสิทธิภาพการมีส่วนร่วมในการพัฒนาพื้นที่ร่วมกัน ซึ่งมีผลกระทบต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรแวดล้อมบนพื้นที่ การพัฒนาการท่องเที่ยวทั้งทางด้านการบริการสิ่งอำนวยความสะดวกความปลอดภัย การสร้างความเข้าใจแก่ผู้ประกอบการธุรกิจที่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและการให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวในการปฏิบัติตนขณะท่องเที่ยว จากปัญหาที่พบจากการศึกษา หน่วยงานที่รับผิดชอบควรกำหนดแผนที่จะพัฒนาการท่องเที่ยวให้ชัดเจน ควรสร้างความร่วมมือระหว่างรัฐและเอกชน สร้างมาตรการกฎระเบียบ เพื่อกำกับดูแลควบคุมปัญหาที่เกิดขึ้น สร้างกระบวนการเรียนรู้ให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้มีจิตสำนึกในการให้บริการที่ดีมีมาตรฐานมีความรับผิดชอบต่อนักท่องเที่ยว เพื่อประโยชน์ในการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนตลอดไป

ดังนั้น การพัฒนาสมาชิกแกนนำที่มีประสิทธิภาพ จะเป็นตัวอย่างที่ดีให้แก่กลุ่มสมาชิกเครือข่ายอื่นๆ เป็นที่ยอมรับ และเชื่อถือจากคนภายนอก เป็นสิ่งจูงใจที่ทำให้คนภายนอกอยาก

เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของเครือข่ายมากขึ้น สมาชิกแกนนำจะต้องมีการพัฒนากลุ่มเพื่อให้มีความเข้มแข็ง มีวุฒิภาวะสูง ความเป็นทีม ประสิทธิภาพสูง มีการรวมตัวของสมาชิกในกลุ่มสูง มีการสื่อสารทั่วถึง และโปร่งใส มีความไว้วางใจระหว่างสมาชิก ใช้กระบวนการการตัดสินใจแบบให้ทุกคนมีส่วนร่วม เคารพความคิดเห็นซึ่งกัน และกัน มีการประสานงานระหว่างสมาชิกให้ครบถ้วนไม่ตกหล่นและเป็นเอกภาพ ประสานงานกับองค์กรภายนอกเครือข่ายได้เป็นอย่างดี

เมืองเชียงคานเมืองเล็กๆริมแม่น้ำโขงสุดชายแดนไทย เป็นอำเภอหนึ่งใน จังหวัดเลย ที่ยังคงไว้ซึ่งดำรงชีวิตตามหลักคำสอน พระพุทธศาสนา และวัฒนธรรม ขนบประเพณี การใช้ชีวิตแบบเรียบง่าย พอเพียง วิถีชีวิตแบบดั้งเดิม ซึ่งหายากในปัจจุบัน เมืองที่เงียบสงบแห่งนี้ เป็นที่สนใจ ของนักท่องเที่ยวจำนวนมาก ภาพบ้านเก่าๆที่เรียงรายติดกันอยู่ริมถนนชายโขง ดึงดูดใจ ให้นักท่องเที่ยวหลายต่อหลายรุ่นต่างเดินทางกันมาที่นี่ บ้านเรือนที่เมืองเชียงคานจะแบ่งออกเป็นซอย เล็กๆ เรียกว่า ถนนศรีเชียงคาน ขนานคู่กันไปกับถนนใหญ่ ซึ่งเป็นถนนสายหลัก เริ่มตั้งแต่ถนนศรีเชียงคาน ซอยที่ 1-24 แบ่งเป็นถนนศรีเชียงคานฝั่งบนกับฝั่งล่างซึ่งชื่อซอยเหมือนกัน ชื่อเสียงตลาดโบราณบ้านไม้ทำให้การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นที่รู้จักของคนทั่วไป ดึงดูดนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทย และชาวต่างชาติมาชมความงามตลาดบ้านไม้โบราณริมฝั่งแม่น้ำโขง ซึ่งเป็นชุมชนตลาดที่เคยเจริญรุ่งเรืองในอดีต หลังจากสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เกิดการเปลี่ยนแปลงการปกครองทำให้ตลาดแห่งนี้ซบเซาแทบจะเป็นตลาดร้างมาถึงยุคปัจจุบัน หรือยุคดิจิทัล ทำให้ตลาดโบราณแห่งนี้กลับมามีชีวิตชีวาทันทีครั้งแรกๆชาวชุมชนเองรู้สึกกังวลที่มีนักท่องเที่ยวมาถ่ายภาพความเป็นอยู่วิถีชีวิตเกิดความรู้สึกขาดความเป็นส่วนตัว ปัจจุบันเองชาวชุมชนได้ปรับตัวให้เข้ากับเป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม กิจกรรมหลายอย่างได้กลับมาเป็นที่ประทับใจ เช่น การตักบาตรข้าวเหนียว พระสงฆ์ตอนเช้าซึ่งทำให้เกิดเป็นภาพที่ประทับใจของนักท่องเที่ยวที่มาเยือน และเป็นกิจกรรมหลักที่นักท่องเที่ยวประทับใจ นับว่าเป็นอัตลักษณ์ของเมืองเชียงคานประกอบกับตลาดบ้านไม้โบราณริมฝั่งแม่น้ำโขง ซึ่งนับว่าการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมทั้ง เมืองหลวงพระบางสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และเมืองเชียงคาน จังหวัดเลย ได้รับอิทธิพลจากพระพุทธศาสนา นำมาสู่คุณภาพชีวิตชาวชุมชนให้ดีขึ้น ทั้งในด้านเศรษฐกิจ และความสงบสุข

เมืองหลวงพระบางถูกรักษาไว้ตั้งแต่ปี 2538 หลังจากที่ยูเนสโกประกาศให้เป็นมรดกโลก มาพร้อมเงื่อนไขเพื่อรักษา และอนุรักษ์เมืองไว้ไม่ให้หลวงพระบางเปลี่ยนแปลงสภาพตามโลกแห่งวัตถุ ดิจิตอล ชาวเมืองหลวงพระบาง สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เองในยุคแรกๆ มีความรู้สึกที่ต่อต้าน“ยูเนสโก”เศรษฐกิจได้ถูกยกระดับชาวบ้านให้มีรายได้เพิ่มขึ้น ตลาดแรงงานมีการจ้างงานเพิ่มขึ้น หากแต่วิถีชีวิตชุมชนดั้งเดิมชาวเมืองหลวงพระบางได้มีวิถีที่เปลี่ยนไปเช่นกัน กลายเป็นชุมชนเมือง มีแรงงานจากถิ่นอื่นเข้ามา และแรงงานชาวเชื้อสายเวียดนามเข้ามา ผู้นำชุมชนบ้านผานม หมู่บ้านไทลื้อ ได้แสดงความคิดเห็นเรื่องการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เป็นผลดีทำให้คุณภาพชีวิตชาวเมืองหลวงพระบางดีขึ้น หากแต่วิถีชุมชนเปลี่ยนไปจากที่มีความปลอดภัยในทรัพย์สิน ปัจจุบันเกิดคดีเพิ่มขึ้น เช่น ยาเสพติด ลักขโมย ซึ่งในอดีตคดี

เหล่านี้แทบจะไม่มี แต่สิ่งสำคัญชาวเมืองหลวงพระบางยังคงมีความเป็นอัตลักษณ์ คือ มีอัยยาศัยที่ดีกับนักท่องเที่ยวจากต่างชาติ มีภาษาถิ่น และความเป็นพุทธบริษัทที่ดีคงวัฒนธรรมมีความอ่อนน้อมให้ความเคารพบูชาพระพุทธศาสนา นำหลักคำสอนพระพุทธศาสนามาเป็นแนวทางปฏิบัติในชีวิตประจำวัน พร้อมทั้งได้เป็นแบบอย่างที่ดีแก่บุตรหลานในชุมชน เสริมสร้างเยาวชนในด้านทำนุบำรุงศาสนสถาน รักและหวงแหนวิถีวัฒนธรรมถิ่น ทำให้เมืองหลวงพระบางมีจุดแข็งในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

สื่อออนไลน์เป็นเครือข่ายที่มีประสิทธิภาพส่งผลให้การท่องเที่ยวเปลี่ยนแปลงไป ผู้บริโภคเลือกที่จะใช้สื่ออินเทอร์เน็ตในการเข้าถึงข้อมูลรวมถึงการทำธุรกรรมแบบออนไลน์ เช่น การจองตั๋วเครื่องบิน จองตั๋วรถโดยสาร การจองที่พัก บริการรถเช่า โดยสามารถชำระเงินผ่านระบบออนไลน์ได้ทันที ซึ่งถือว่ามีความสะดวก รวดเร็ว และง่ายสำหรับผู้บริโภคเป็นอย่างมาก พระพุทธศาสนาเป็นแหล่งกำเนิด จาริตประเพณีวัฒนธรรม ของอำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย และเมืองหลวงพระบาง สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว อีกทั้งได้รับประโยชน์จากสื่ออินเทอร์เน็ต รวมทั้งสื่อทางทีวีและภาพยนตร์ ที่ช่วยประชาสัมพันธ์ให้เป็นอย่างดีจนเกิดกระแสการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

พระพุทธศาสนาเป็นสถาบันทางสังคมที่สำคัญซึ่งมีอิทธิพลในการกำหนดความเชื่อ ค่านิยม และพฤติกรรมอันเป็นแบบวิถีชีวิต คุณค่าเชิงวัฒนธรรม คุณค่าทางศิลปวัฒนธรรมความเป็นเอกลักษณ์ด้านวิถีชีวิต ภูมิปัญญาและองค์ความรู้มีเอกลักษณ์ระดับภูมิภาค สืบเนื่องจากประเพณี วัฒนธรรมมีความผูกพันต่อท้องถิ่นและมีความสัมพันธ์กับชุมชนสูง เกิดความงดงามทางด้านศิลปวัฒนธรรมของแหล่งท่องเที่ยวสามารถสร้างความประทับใจ เป็นสิ่งดึงดูดใจต่อนักท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และเสริมสร้างการสร้างเครือข่ายระหว่างองค์กรทั้ง 2 ประเทศ ที่ทำงานพึ่งพิงซึ่งกันและกันมากกว่าที่จะแข่งขันกัน เครือข่ายด้านประชาสังคมและชุมชนส่งผลให้สมาชิกของเครือข่ายเกิดความรู้สึกร่วมกันในการดำเนินกิจกรรมร่วมกันแก้ปัญหา คือ ความสัมพันธ์ฉันท์เพื่อนไว้อใจกัน คือ 1) เครือข่ายภาครัฐ/ธุรกิจเอกชน/ภาคประชาชน 2) เครือข่ายการส่งเสริมการลงทุนและการท่องเที่ยว 3) เครือข่ายการศึกษา/พระพุทธศาสนาและ 4) เครือข่ายเผยแพร่ประชาสัมพันธ์

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, (2560). แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2560-2564). กรุงเทพฯ: สำนักงานปลัดกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา.
- พระมหาชาญชัย โชติญาณพล, (2559). อัตลักษณ์วัดไทยในพระพุทธศาสนา ความคิดเห็นและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีผลต่อการท่องเที่ยวซ้ำของนักท่องเที่ยวต่างชาติ. วารสารศรีปทุมปริทัศน์ ฉบับมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ปีที่ 16 ฉบับที่ 1, 107-118.
- พระมหาสุทิตย์ อากาศโร และสายชล ปัญญชิต, (2556). รูปแบบของเครือข่ายการเรียนรู้ทางสังคมในการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนา. วารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ปีที่ 16 (ม.ค.-ธ.ค. 2556) หน้า 115-127.
- สมักร ณะเกิงสุข, (2545). สภาพปัญหาและแนวทางการจัดการท่องเที่ยว : ศึกษากรณีเกาะเสม็ด ตำบลเพ อำเภอเมือง จังหวัดระยอง. ชลบุรี : มหาวิทยาลัยบูรพา.